

**О. В. Павленко, Т. М. Волосовець, О. М. Дорошенко, М. В. Дорошенко,
Н. О. Бакшутова**

Національна медична академія післядипломної освіти імені П. Л. Шупика

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ СТОМАТОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ ІНФЕКЦІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ НА ЦИКЛАХ ТЕМАТИЧНОГО УДОСКОНАЛЕННЯ ЛІКАРІВ-СТОМАТОЛОГІВ

**O. V. Pavlenko, T. M. Volosovets, O. M. Doroshenko, M. V. Doroshenko,
N. O. Bacshutova**

P. Shupyk National Medical Academy of Postgraduate Education

FEATURES OF TEACHING DENTAL ASPECTS OF INFECTIOUS DISEASES IN THE CYCLES OF THEMATIC IMPROVEMENT OF DENTAL PRACTITIONERS

Мета роботи – поліпшити набуття загальних та спеціальних компетентностей і засвоєння нових практичних навичок слухачами на кафедрі стоматології закладів (факультетів) післядипломної освіти щодо діагностування та тактики дій при ураженнях слизової оболонки порожнини рота при інфекційних хворобах.

Основна частина. У статті наведено сучасні дидактичні підходи викладачів Інституту стоматології Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика МОЗ України до викладання питань уражень слизової оболонки порожнини рота при поширених інфекційних хворобах у процесі безперервного професійного розвитку лікарів-стоматологів з оволодінням ними новими загальними та спеціальними компетенціями та практичними навичками.

Висновок. Набуття лікарями-стоматологами нових компетентностей та вдосконалення практичних навичок при їх підготовці на циклах тематичного удосконалення стоматологічних кафедрах закладів (факультетів) післядипломної освіти щодо діагностики та лікування уражень слизової порожнини рота при поширених інфекційних захворюваннях із використанням сучасних технологій є важливою складовою їх безперервного професійного розвитку та потребує запровадження як окрема складова у навчальний процес у масштабах країни.

Ключові слова: лікарі-стоматологи; інфекційні хвороби; слизова оболонка порожнини рота; удосконалення; практичні навички.

The aim of the work – to improve the acquisition of general and special competencies and the acquisition of new practical skills by the students at the Department of Dentistry of institutions (faculties) of postgraduate education in relation to diagnosis and tactics of actions in case of lesions of the oral mucosa in infectious diseases.

The main body. The article presents modern didactic approaches of the teachers of the Institute of Dentistry of the National Medical Academy of Postgraduate Education named after P. L. Shupyk of the Ministry of Health of Ukraine to teach the issue of lesions of oral cavity mucous in common infectious diseases in the process of continuous professional development of dental practitioners with the acquisition of new general and special competences and practical skills.

Conclusion. The acquisition of new competences by dentists and improvement of practical skills during their preparation in the thematic improvement courses of dental departments of postgraduate institutions (faculties) in diagnosing and treating lesions of oral mucosa in common infectious diseases using modern technologies is an important part of their continuous professional development and needs introduction as a separate component in the educational process on a countrywide scale.

Key words: dentists; infectious diseases; mucous membrane of the mouth; improvement; practical experience.

Вступ. Рівень професійної освіти лікарів-стоматологів є важливою складовою не тільки їх успішної діяльності, але і запорукою надання якісної допомоги населенню, адже захворюваність та поширеність патології твердих тканин зубів, ураження пародонтальних тканин та слизової оболонки ротової порожнини постійно зростає. Серед них

© О. В. Павленко, Т. М. Волосовець, О. М. Дорошенко та ін.

особливе місце посідають вірусні та бактеріальні ураження слизової оболонки порожнини рота (СОПР) на тлі поширених інфекційних хвороб [3].

Отже, стоматологічна допомога була та залишається найбільш масовим видом первинної медико-санітарної допомоги і займає чільне місце в системі загальнодержавних заходів, спрямованих на збереження здоров'я населення [4].

Низький рівень стоматологічного здоров'я населення негативно впливає на стан загального здоров'я людей працездатного віку та молоді впродовж усіх наступних періодів життя, спричиняючи низку несприятливих медико-соціальних наслідків та негативно впливаючи на соціально-економічний стан країни у цілому. На жаль, зазначена ситуація погіршується внаслідок недостатньої якості планової профілактичної роботи серед дорослих та особливо серед дитячого населення. Триваюча реформа охорони здоров'я та патоморфоз поширених інфекційних хвороб диктують нові вимоги щодо післядипломної підготовки лікарів-стоматологів та підвищення їх фахової компетентності.

Мета роботи – поліпшити набуття загальних та спеціальних компетентностей і засвоєння нових практичних навичок слухачами на кафедрах стоматології закладів (факультетів) післядипломної освіти щодо діагностування та тактики дій при ураженнях слизової оболонки порожнини рота при інфекційних хворобах.

Основна частина. Специфіка безперервної професійної освіти лікарів-стоматологів залежить від необхідності дотримуватися сучасних стандартів стоматологічної допомоги. Крім того, потрібно враховувати такі фактори, як рівень організації стоматологічних послуг і рівень життя населення, наявність або відсутність страхової медицини, входження або не входження стоматологічних послуг у страховий пакет.

Сучасний лікар-стоматолог повинен бути у повному розумінні універсальним лікарем, який одночасно здатен надавати терапевтичну, хірургічну та ортопедичну допомогу як дорослим, так і дітям. Саме таких фахівців особливо нині потребує первинна ланка медико-санітарної допомоги, що реформується, зокрема у сільській місцевості, що значно гірше укомплектована стоматологічними кадрами [5].

Очікувана зміна системи післядипломної підготовки лікарів-стоматологів передбачає підвищення їх відповідальності за власне удосконалення, створення власного портфоліо, поліпшення їх мотивації до постійної самоосвіти. Це дозволить збільшити питому вагу самостійної та дослідницької роботи, сформувати прозору і зрозумілу систему оцінювання знань та вмінь, стимулювати розвиток клінічного мислення і вміння впевнено діяти у стандартних та нестандартних клінічних ситуаціях [1].

Основними вимогами до обсягу отриманих знань та набутих практичних навичок лікаря-стоматоло-

га є стала послідовність дій від збору анамнезу, клінічного обстеження і застосування додаткових клініко-лабораторних методів дослідження та інтерпретація отриманих результатів, формування діагнозу, а також обрання адекватної тактики патогенетичного лікування відповідно до визначених міжнародних стандартів на засадах доказової медицини та діючих протоколів надання стоматологічної допомоги, затверджених відповідними наказами МОЗ України.

Безумовно, у післядипломній освіті лікаря-стоматолога відіграє велике значення знання основних засад перебігу інфекційних хвороб. Спалахи поширених керованих інфекцій реєструють не лише в Україні. Вони є результатом цілеспрямованої багаторічної дискредитації у ЗМІ та соцмережах єдиного можливого захисту від цієї недуги – вакцинації [2].

У зв'язку з погіршенням екологічної ситуації, компенсаторних можливостей організму і розвитком вторинних імунodefіцитів відмічається неухильне зростання кількості осіб, що хворіють на інфекційні хвороби. Інфекційні захворювання можуть призводити до численних ускладнень з боку органів і систем людини, зокрема із боку слизової оболонки порожнини рота. Саме тому вчасна діагностика та лікування цих патологічних станів є вкрай актуальними.

Іноді прояви інфекційних захворювань у порожнині рота передують виникненню елементів ураження на шкірі і є одним з основних діагностичних та диференційно діагностичних критеріїв хвороби.

Зважаючи на те, що на сьогодні в Україні уже третій рік триває спалах захворюваності на кір, а у майбутньому прогнозують епідемію дифтерії та інших інфекційних захворювань, вакцинація щодо яких останні роки майже не проводилась, знання симптомів цих хвороб, що можуть мати прояви на слизовій оболонці порожнини рота (як наприклад кір), набувають значної актуальності.

Світовий досвід доводить необхідність отримання лікарями-стоматологами подібних знань із метою грамотного підбору адекватної терапії патогенетичних проявів інфекційних хвороб різного генезу в порожнині рота пацієнтів.

Однак є ряд проблем, які необхідно вирішити. На жаль, як вказує досвід викладання модуля «Захворювання слизової оболонки порожнини рота», переважна кількість лікарів-стоматологів, як інтернів, так і слухачів передатестаційних циклів, не

володіють повною мірою знаннями про фізіологію та патологію слизової оболонки порожнини рота.

Великі труднощі також викликає диференціювання елементів ураження на слизовій оболонці порожнини рота. Найчастіше на консультації направляються пацієнти з діагнозом «стоматит», без уточнення генезу захворювання та необхідних попередніх лабораторних досліджень.

Для підвищення професійного рівня лікарів-стоматологів на кафедрі стоматології Інституту стоматології Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика планується запровадити окремий цикл тематичного удосконалення, присвячений питанням діагностики, диференційної діагностики, лікування та профілактики ускладнень проявів інфекційних захворювань у порожнині рота.

Метою навчання на циклі буде ознайомлення слухачів із проявами основних інфекційних хвороб у порожнині рота пацієнтів.

Програма циклу включає в себе такі розділи:

1. Систематика захворювань слизової оболонки порожнини рота.

2. Характеристика елементів ураження слизової оболонки порожнини рота.

3. Діагностика, диференційна діагностика, лікування та профілактика ускладнень проявів інфекційних захворювань на слизовій оболонці порожнини рота:

- вірусного генезу;
- бактеріального генезу.

Особливу увагу слухачів звертають на диференційну діагностику уражень СОПР при поширених інфекційних хворобах. При кору спостерігається гіперемована та рихла слизова оболонка, на м'якому піднебінні спостерігається енантема, на щоках – симптом Копліка; при коровій краснусі – слизова чиста, інколи поодинокі елементи енантеми; при скарлатині спостерігається яскрава гіперемія, енантема на м'якому піднебінні та ангіна; при менінгококцемії – слизова чиста, може бути гіперемія і зернистість задньої стінки ротоглотки; при псевдотуберкульозі – слизові чисті.

Висипи на шкірі, відсутність їх на СОПР і результати бактеріологічного аналізу дають підставу для диференціювання кору від хронічного рецидивуючого афтозного стоматиту. Відсутність малинового язика і ангіни, а також характерного висипу на шкірі навколо рота поряд із бактеріологічними даними дозволяють виключити діагноз скарлатини.

Розміщення плям Копліка в ділянках молярів, висипи на шкірі одночасно з появою енантем на слизовій оболонці твердого і м'якого піднебіння, а також результати бактеріологічних досліджень дають змогу виключити пліснявку.

Окреме питання дії лікаря-стоматолога при підозрі щодо виявлення у хворого інфекційної хвороби. Необхідно взяти всіх необхідних протиепідемічних заходів, припинити проведення прийому хворих, повідомити керівництво закладу охорони здоров'я та створити список контактних хворих (з адресами та контактними даними), що перебували у цей час на прийомі, і медичних працівників, які могли контактувати з хворим.

Хворого залишають на місці виявлення до госпіталізації в спеціалізований інфекційний стаціонар. Лікар залишається із хворим до прибуття евакобригади. Він зобов'язаний закрити рот і ніс рушником чи маскою. За необхідності відкриті частини тіла обробляють 0,5–1 % хлораміну або 70 % етиловим спиртом, а слизові оболонки – розчином антибіотика. За потреби йому надають термінову медичну допомогу.

Необхідність направлення хворого з метою госпіталізації до стаціонару визначається тяжкістю перебігу захворювання та його контагіозністю. Існують відповідні інструкції, які визначають перелік тих захворювань, коли пацієнти, незалежно від їхнього бажання і тяжкості перебігу хвороби, мають бути госпіталізовані, з якими необхідно ознайомити слухачів.

Необхідність госпіталізації також визначається епідеміологічною ситуацією, житлово-побутовими умовами, особливістю клінічного перебігу хвороби та її прогнозом у кожному конкретному випадку. Направленню на госпіталізації підлягають ті, хто живе в гуртожитках чи в незадовільних побутових умовах (значна скупченість, відсутність ізолюваної кімнати, санвузла), працівники харчових підприємств та особи, які до них прирівнюються, хворі, які проживають спільно з працівниками харчових підприємств або дітьми, які відвідують дошкільні заклади.

У кабінеті, де було виявлено хворого на інфекційне захворювання, роблять поточну дезінфекцію 3 % розчинами лізолу, хлораміну, 3 % освітленим і неосвітленим розчином хлорного вапна, а після його госпіталізації – заключну дезінфекцію.

Зазначений цикл тематичного навчання дозволить лікарям-стоматологам набути необхідних

знань, компетенцій та оволодіти методиками на сучасному рівні та з мінімальною затратою часу. Тривалість даного циклу – 78 годин, які розподілені таким чином: 18 годин лекцій, 20 годин семінарських занять, 38 годин практичних занять. Дві години відведено на контроль знань.

Певні труднощі можуть виникнути із клінічними розборами та демонстрацією тематичних пацієнтів слухачам циклу. Оскільки програмою циклу передбачається ознайомлення слухачів із проявами на слизовій оболонці порожнини рота висококонтагіозних інфекційних захворювань, доступ до пацієнтів, які, як правило, знаходяться в інфекційних стаціонарах, практично неможливий. Також необхідно враховувати й етичні аспекти. Не кожен пацієнт погодиться бути моделлю для відпрацювання практичних навичок лікаря в клініці. Отримати інформовану згоду пацієнта на демонстрацію його слухачам циклу не завжди можливо. Тому, враховуючи такі випадки, передбачається можливість створення відповідних відеофільмів, презентацій із фотографічним матеріалом стану слизової оболонки таких пацієнтів, звісно, попередньо одержавши їх згоду.

Після клінічного розбору кожного випадку передбачене обговорення сучасних методів діагностики (імунограма, полімеразна ланцюгова реакція, серологічні методи, імуноферментний аналіз), диференційної діагностики патологічного стану слизової

Список літератури

1. Волосовець О. П. Питання якості освіти в контексті впровадження засад Болонської декларації у вищій медичній школі / О. П. Волосовець // Медична освіта. – 2005. – № 2. – С. 12–16.
2. Голубовська О. А. Проблема формування практичних навичок у майбутнього лікаря при викладанні інфекційних хвороб / О. А. Голубовська, А. В. Шкурба, К. І. Чепілко // Діагностика і терапія інфекційних хвороб на різних рівнях надання медичної допомоги : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. і пленуму ГО ВАІ (29–30.09.16, Вінниця). – Тернопіль : ТДМУ, 2016. – С. 45–46.
3. Павленко О. В. Патогенетичне лікування запальних та дистрофічно-запальних захворювань тканин пародонту, асоційованих з персистуючою вірусною інфекцією :

References

1. Volosovets, O.P. (2005). Pytannia yakosti osvity v konteksti vprovadzhennia zasad Bolonskoi deklaratsii u vyshchii medychnii shkoli [Issues of quality of education in the context of implementation of the principles of the Bologna Declaration in the Higher Medical School].

оболонки порожнини рота, що був продемонстрований, підбір тактики адекватної патогенетичної терапії. Програма також передбачає самостійну роботу слухачів із матеріалами тестових завдань та ситуаційними задачами.

Програму та навчальний план циклу раціонально доповнюватимуть еталони практичних навичок, тестові завдання та відповіді на них, достатня кількість сучасних джерел літератури та розробок співробітників кафедри, впроваджених у навчальний процес та практичну діяльність лікарів-стоматологів. Для визначення знань і умінь слухачів передбачений залік та контроль практичних навичок за представленим переліком у програмі.

Після закінчення циклу та проходження тестового контролю слухач отримає посвідчення про проходження тематичного циклу удосконалення встановленого зразка.

Висновок. Набуття лікарями-стоматологами нових компетентностей і вдосконалення практичних навичок при їх підготовці на циклах тематичного удосконалення стоматологічних кафедр закладів (факультетів) післядипломної освіти щодо діагностики та лікування уражень слизової порожнини рота при поширених інфекційних захворюваннях із використанням сучасних технологій є важливою складовою їх безперервного професійного розвитку і потребує запровадження як окрема складова у навчальний процес у масштабах країни.

методичні рекомендації / уклад.: О. В. Павленко, Т. М. Волосовець, Н. М. Юнакова ; НМАПО ім. П. Л. Шупика МОЗ України, Укрмедпатентінформ. – К., 2011. – 18 с.

4. Практичні навички для студентів медичного факультету на кафедрі інфекційних хвороб з епідеміологією: нові підходи та оптимізація навчання / М. А. Андрейчин, О. Л. Івахів, Н. Ю. Вишневська [та ін.] // Медична освіта. – 2018. – № 4. – С. 19–21.

5. Удосконалення засвоєння практичних навичок та методик лікарями-інтернами за спеціальністю «Стоматологія» – важлива складова формування майбутнього спеціаліста / Т. М. Волосовець, О. М. Дорошенко, Н. О. Бакшутова [та ін.] // Проблеми безперервної медичної освіти та науки. – 2014. – № 2. – С. 11–14.

Medychna osvita – Medical Education, 2, 12-16 [in Ukrainian].

2. Holubovska, O.A., Shkurba, A.V., & Chepilko, K.I. (2016). Problema formuvannia praktychnykh navychok u maibutnoho likaria pry vykladanni infektsiinykh khvorob

[The problem of forming practical skills for a future doctor in the teaching of infectious diseases]. *Diahnostyka i terapiia infektsiinykh khvorob na riznykh rivniakh nadannia medychnoi dopomohy: Mater. Vseukr. nauk.-prakt. konf. i plenumu HO VAI – Diagnosis and therapy of infectious diseases at different levels of medical care: Materials of All-Ukrainian Scientific Pract. Conference and the Plenum of the “Public Association”* (29-30.09.2016, Vinnytsia). Ternopil: TDMU, Ukrmedknyha [in Ukrainian].

3. Pavlenko, O.V., Volosovets, T.M., & Yunakova, N.M. (2011). *Patohenetichne likuvannia zapalnykh ta dystrofichno-zapalnykh zakhvoriuvan tkanyn parodontu, asotsiovanykh z persystuiuchoiu virusnoiu infektsiieiu* [Pathogenetic treatment of inflammatory and dystrophic-inflammatory periodontal tissue diseases associated with persistent viral infection]. Kyiv [in Ukrainian].

4. Andreichyn, M.A., Ivakhiv, O.L., Vyshnevskaya, N.Yu., Kachor, V.O., Ishchuk, I.S., Iosyk, Ia.I., Vasylieva, N.A., Kopcha, V.S., Nychyk, N.A., & Zavidniuk N.H. (2018).

Praktychni navychky dlia studentiv medychnoho fakultetu na kafedri infektsiinykh khvorob z epidemiolohiieiu: novi pidkhody ta optymizatsiia navchannia [Practical skills of medical faculty students at the infectious diseases and epidemiology department: new approaches and optimization of teaching]. *Medychna osvita – Medical Education*, 4, 19-216 [in Ukrainian].

5. Volosovets, T.M., Doroshenko, O.M., Bakshutova, N.O., Pavlenko, M.O., Doroshenko, M.V. (2011). *Udoskonalennia zasvoiennia praktychnykh navychok ta metodyk likariamy-internamy za spetsialnistiu “Stomatolohiia” – vazhlyva skladova formuvannia maibutnoho spetsialista* [Improvement of practical skills acquisition and techniques by interns in the specialty “Stomatology” – an important component of the future specialist’s formation]. *Problemy medychnoi nauky ta osvity – Problems of Medical Science and Education*, 2, 11-14 [in Ukrainian].

Отримано 01.04.19

Електронна адреса для листування: volosovec@ukr.net